

EXEMPEL PÅ MÖJLIGHETER

Ett hotat klimat behöver en ny ekonomi (DN 2013-05-20)

Teknik beskrivs ofta som en möjlig lösning på klimatkrisen. Men miljöförstöringen kan inte konsumeras bort. Forskaren Karin Bradley lyfter i DN:s serie "Min stund på jorden" fram ett nytt samarbete mellan människor .

Karin Bradley är forskare vid Institutionen för samhällsplanering och miljö på KTH. Avhandlingen "Just environments – politicising sustainable urban development" (2009) handlade om rättvisefrågor och det politiska i arbetet med hållbar utveckling. Under året ger hon och Johan Hedrén ut antologin "Green utopianism – Perspectives, politics and micro-practices" på Routledge förlag.

Under de senaste två decennierna har en dominerande föreställning varit att ny teknik tillsammans med ekonomiska styrmedel kommer att lösa miljö- och resursproblematiken. I skolan och på universiteten fick vi lära oss att miljöhänsyn och ekonomisk tillväxt går hand i hand – att avindustrialiseringen och kunskapssamhället har gjort Sverige till ett hållbart land och en förebild för andra. Detta perspektiv brukar benämnas ekologisk modernisering. Föreställningen om att Sverige lyckats frikoppla miljöförstöring från ekonomisk tillväxt trummas fortfarande ut i föreläsningssalar och politiska tal med hjälp av de statistiska parametrar som valts ut.

Enligt det officiella sättet att beräkna utsläpp till FN:s klimatkonvention har Sverige minskat utsläppen av växthusgaser med tretton procent under perioden 2000–2008. Men detta sätt att räkna börjar bli alltmer omstritt. Naturvårdsverket har i en rapport från 2012 visat att om man tar med utsläppen som genereras av svenskars konsumtion av importerade varor har de totala utsläppen inte minskat utan ökat med nio procent. Så trots alla projekt och program för hållbar utveckling, energieffektiviseringar, sopsorteringssystem, fjärrvärmnät och drivmedelsskatter har vi i Sverige inte lyckats vända vårt levnadssätt i en hållbar riktning.

Det har på så vis blivit allt tydligare att tekniklösningar inte räcker och att den ekologiska moderniseringen inte håller. I takt med att produkterna blivit mer energisnåla har de samtidigt blivit fler och tillverkade i alltmer komplexa globala produktionssystem. Energieffektiviseringar på ett ställe tenderar att ätas upp av ökad konsumtion, fler prylar, större boendeytor eller längre resor. Det är detta som kallas rekyleffekten. Processen drivs på av att miljöproblem formuleras i varutermer – lösningen på problemet blir att köpa en ny vara och byta ut den gamla.

På så vis har hållbara livsstilar kommit att betecknas av ekoprodukter, miljöbilar, passivhus och utsläppsrätter – symboler som förknippas med en välutbildad och köpstark medelklass. Uppgifter från Statistiska centralbyrån visar dock tydligt att ju högre inkomst desto större utsläpp av växthusgaser. De som lever mest miljövänligt är därmed i regel inte miljöbilsägarna utan låginkomsttagarna. Detta gäller i Sverige såväl som globalt. De rikaste tjugo procenten av befolkningen står för åttio procent av jordens resursförbrukning. Därför är miljöfrågan också en rättvisefråga. Vissa konsumerar för mycket och andra för lite.

I den globala miljöpolitiken används ofta begrepp som "Vår gemensamma framtid" och "en värld" men denna "vi-sitter-alla-i-samma-båt"-retorik är problematisk då alla och ingen görs ansvarig. Det är tydligt att välbeställda länder och samhällsgrupper – de som byggt sitt välstånd på icke-förnyelsebara resurser – bör ta större ansvar för förändring.

Så om Sverige fortsatt vill visa vägen för hur man ställer om till ett hållbart samhälle behöver vi på hemmaplan ta tag i det som driver på den ökade konsumtionen och resursanvändningen. Svårt eller omöjligt påstår många, då livsstilar, bostäder, jobb, välfärd, pensioner och identitetsbyggen är beroende av en ökande privatkonsumtion eftersom detta genererar en allt större del av tillväxten. Ja, brist på tillväxt i ett system uppbyggt kring tillväxt är smärtsamt.

Men detta är inget argument för fortsatt tillväxt utan snarare för att systemet behöver omformas. Retoriken om att "det finns inget alternativ" kan och bör utmanas. Historiskt har samhällen, ekonomier och

värderingar många gånger förändrats på djupet. Det som tidigare betraktats som otänkbart – som att kvinnor eller jordlösa skulle delta i det politiska livet – har blivit en realitet.

För att möjliggöra förändring behövs dock berättelser om och tro på en annan framtid – begrepp för andra sätt att producera, konsumera och leva tillsammans. Och sådana praktiker och begrepp finns, många. Ja kanske inte fullkomliga men värda att tas på allvar, undersökas, prövas och utvecklas.

Under senare år har vad man kan kalla en konsumtionskritisk gör det själv-kultur vuxit sig starkare. Här finns en vilja att gå från privat konsumtion och ägande till att i högre grad producera och dela på gemensamma resurser. I boken "What's mine is yours: How collaborative consumption is changing the way we live" (2011) beskriver Rachel Botsman och Roo Rogers hur det med hjälp av digitala medier blivit allt vanligare att dela, byta och återanvända varor – det som författarna kallar kollaborativ konsumtion. Via sajter som RentWant, ZipCar eller Streetbank kan medborgare hyra eller byta varor med varandra.

I Sverige blir andrahandsmarknaderna allt större och klädbibliotek, verktygspooler, folkkök, grannskapsträdgårdar och allmänna kontor har dykt upp där man skapar gemensamma resurser som kan delas eller bytas. Man kan också notera ett ökat intresse för att tillverka saker på egen hand eller tillsammans – odla, laga, reparera eller vara med och omforma sitt grannskap. Detta är naturligtvis inte något nytt utan är och har varit vardagen för många men återupptäcks och omformuleras nu av en yngre konsumtionskritisk generation.

I städer runtom i världen har så kallade "makerspaces" startats, ett slags öppen verkstad, där människor träffas för att tillverka saker i ickekommersiella syften – apparater, dataprogram, trycksaker, reparera elektroniska prylar eller bygga om gamla grejer. Här finns ofta en open source-filosofi som bygger på gemensamt och självorganiserat skapande och tanken att resurser som kan mångfaldigas och komma många till nytta bör så göras.

I boken "The wealth of networks" (2006) beskriver juridikprofessorn Yochai Benkler hur open source-filosofin har drivit fram en ny produktionsform inom den digitala världen, så kallad "peer production" (jämlikeproduktion).

Benkler menar att detta är en framväxande "tredje" produktionsform och ekonomi, bortom det kapitalistiska och det socialistiska. Med detta menas en form av självorganiserad öppen produktion för att möta behov och lösa problem eller motiverad av lusten att arbeta tillsammans snarare än av vilja till vinst, tillväxt eller ägande. Denna produktionsform sprider sig nu från den digitala världen till den fysiska. I projektet "Open source ecology" samarbetar konstruktörer och aktivister världen över för att ta fram prototyper för hur man kan konstruera enkla och robusta maskiner utifrån lokala material – vindkraftverk, ugnar, traktorer och 3D-skrivare. Viljan att bygga upp en ekonomi baserad på lokala och förnyelsebara resurser finns även i den så kallade omställningsrörelsen.

Denna rörelse har de senaste åren spridit sig till städer och lokalsamhällen världen över där man utbyter erfarenheter om hur man kan ställa om till en mer resurssnål och lokal ekonomi exempelvis genom att införa lokala valutor. Här vävs frågor om arbete, miljöansvar, tid och samarbete ihop och identiteter skapas successivt utifrån vad du gör och vad du bidrar med till det gemensamma snarare än hur du konsumerar.

I dessa omställnings- och gör det själv-rörelser möts till synes disparata grupper – hackers, miljöengagerade, arbetslösa, hipsters, storbolagskritiker – i en vilja till en mer jämlik och resursmedveten ekonomi. Den feministiska ekonomiforskarduon J K Gibson-Graham beskriver ekonomin som ett isberg där den synliga toppen utgörs av den kapitalistiska löneekonomin medan den större delen – den som bär upp samhället – utgörs av andra relationer, utbyten och stödsystem med ickekaptalistiska drivkrafter och värden.

I spåren av den ekonomiska krisen växer den undre delen av isberget. Förändrande värderingar och vardagspraktiker omformar gradvis institutionerna och regelverken som i sin tur öppnar upp för undantryckta delar av ekonomin att komma upp till ytan. På så vis kan utrymme skapas för mer solidariska ekonomier – ekonomier som gör oss mindre beroende av ökad varukonsumtion, Wall Street, ränteändringar, fossila bränslen och ojämnt handelsutbyte.